

Teeltjaar 2023: late lente en moeilijk najaar

Elf bodemvragen over de gevolgen van een kletsnatte herfst

2024-2 Bodemgezondheid

„Diep in de ondergrond is veel meer gebeurd dan in andere jaren. Dat ga je in de volgende jaren zien. Maar: de verschillen tussen percelen zijn groot.”

Het is overduidelijk dat najaar 2023 akkerbouwers hoofdpijn bezorgde. Maar wat zijn de gevolgen voor 2024? En wat kan je als teler doen voor maximaal bodemherstel? Geduld is een schone zaak, zeggen de TopBodempartners. Daarnaast hebben ze ideeën over teeltmaatregelen die bijdragen aan herstel van de bodemkwaliteit.

Wat maakte herfst 2023 zo moeilijk?

„Waar het de vroeg oogstbare teelten betrof, ging alles goed”, zegt bodemonderzoeker Derk van Balen van WUR Open Teelten. „Juist bij de laat rooibare gewassen ging het fout. Fritesaardappelen moeten voldoende groeidagen hebben om aan de kwaliteitseisen te voldoen. Ze waren al later gepoot. Heel veel jaren ging het goed met een droge herfstperiode. Maar dit jaar begon de oogst laat en werd het in de loop van oktober zo nat, dat het goede moment om te oogsten snel voorbij was.”

Wat zijn de zichtbare gevolgen van de late en moeizame oogst?

Albert Jan Olijve van Van Tafel naar Kavel noemt structuurschade en de verstoorde waterhuishouding als grootste gevolgen van de natte herfst. „Eerst moet het water wegzakken, dan pas kun je aan andere dingen gaan denken. Afhankelijk van het weer in het voorjaar en de zomer is er tijd nodig om te herstellen”. Ook bodemkenner Rens de Bruijckere van Van Iperen ziet ‘een behoorlijke impact op de structuur’. Samen met Van Balen en Olijve raadt hij aan met de schop te onderzoeken hoe de situatie is op verschillende plekken op bedrijven. Op basis daarvan kan de teler plannen voor 2024 aanpassen. Olijve adviseert: „Ga met een schop kijken en dan niet één steek diep. Juist de situatie onder de eerste steek is van belang”.

Wat zijn de diepere gevolgen van de natte oogst?

„Diep in de ondergrond is veel meer gebeurd dan in andere jaren”, zegt Van Balen. Hij weet uit ervaring dat de zware rooiers op diepere lagen ondergrondverdichting kunnen veroorzaken. „Dat ga je misschien in de volgende jaren zien. Verschillen tussen percelen zijn groot. Dit effect zal verergerd zijn, als een perceel al moeilijker afwaterde”.

Wat deed al die nattigheid met de nutriënten in de grond?

Romke Postma van het Nutriënten Management Instituut (NMI) verwacht een grotere uit- en afspoeling van nutriënten door de natte herfst. „Uitgaande van meer dan 400 millimeter regen na 1 oktober, kunnen stikstof en andere elementen tot meer dan een meter diep uitgespoeld zijn. Ook kunnen verliezen van stikstof door denitrificatie door de zeer natte omstandigheden hoger zijn dan normaal. Ik verwacht bij de N-mineraal metingen voor zaaïen en poten dit voorjaar dan ook lage waarden. De korting op de stikstofgift die je daaruit berekent, zal dit jaar heel laag uitvallen”.

Grond waar groenbemesters op tijd en goed zijn gegroeid, zijn beter bestand tegen veel water.

Waar moet de teler rekening mee houden met de bemesting in 2024?

Doorredenerend vanuit de lagere beschikbaarheid van stikstof verwacht Postma dat het stikstofadvies in 2024 wat hoger zal zijn. Informatie in het Handboek Bodem en Bemesting helpt de telers en adviseurs daarbij. „Bij aardappelen op zand zou ik een gedeelde gift adviseren. Als je een moment wilt kiezen om nog een N-mineraal bepaling te doen, zou ik dat halverwege het seizoen doen, voor je bijmest rond de knolzetting. Dan neem je de mineralisatie mee in de bepaling van de tweede stikstofgift. In een jaar waarin de startvoorraad stikstof zo laag is, is het extra belangrijk de beschikbare stikstof en de mineralisatie in te schatten”. De Bruijckere noemt nog een tweede argument voor een gedeelde stikstofgift: „Ook het bodemleven heeft een klap gehad van deze natte herfst. Geef daarom niet alles in één keer. Zorg dat het gewas kan weggroeien met de eerste gift. En gun het bodemleven hersteltijd door later pas wat extra te geven. Bij alles tegelijk krijgt het bodemleven nog een tik.”

Welke mechanische herstelmogelijkheden zijn er?

Ga er pas op, als de draagkracht van de bodem hoog genoeg is, zeggen de bodemdeskundigen van de Topbodem-partners. Van Balen en Olijve waarschuwen beiden voor versmering als telers de ondergrond willen lostrekken, terwijl de grond nog net niet

droog genoeg is. Van Balen hoort weleens dat boeren de ploegzool los willen maken met een krukasspitmachine. „Daarbij moet je ervoor oppassen om het ook niet te fijn te maken, waardoor je de kans op slemp of interne slemp vergroot. Zelfs losmaken en een diepwortelend gewas zaaien is ‘tricky’. Aansluiting met de ondergrond blijft nodig, wil dat slagen”. Olijve raadt altijd aan lostrekken te combineren met een diepwortelend gewas of groenbemester. De Bruijkere vindt dat je de juiste bewerking altijd moet koppelen aan een bijpassende groenbemester. „Als je met een diepere grondbewerking lucht in de bodem brengt, laat dan die ruimte volgroeien met wortels, zodat je de stevigheid weer terugkrijgt”.

Welke invloed hebben groenbemesters op bodemherstel?

Olijve geeft allereerst aan dat grond waar de groenbemesters op tijd en goed zijn gegroeid, beter bestand waren tegen de overmaat aan water in de herfst. Samen met groenbemesterkenner Geert Elzes van VanDinter Semo bezocht hij een perceel in Biddinghuizen, waar dat zeer goed zichtbaar was. „We zagen minder waterverzadiging op percelen met goed ontwikkelde groenbemesters. Het is dus beter als je dit kon doen in 2023. Maar het paste niet altijd”. Elzes zegt dat de betere afvoer van water door alle wortelgangetjes die de groenbemesters maken, de bodem beter bestand maakt tegen zo’n herfst. „Natuurlijk wil je de grond op langere termijn ook helpen verbeteren. Daar passen de juiste groenbemesters heel goed in. Mocht er in 2024 een droge periode komen, dan kan de structuur heel erg opknappen. Zorg daarnaast voor tijdige zaai van groenbemesters, zeker na zo’n nat jaar”.

Wat kunnen gewassen bijdragen aan bodemherstel?

De Bruijkere is een voorstander van ver vooruitkijken met een bouwplan over meerdere seizoenen. „Dat is goed voor je bewuste bodembeheer. Maar je kan er niet altijd aan vasthouden. Misschien passen bepaalde gewassen minder goed op percelen met meer schade van afgelopen herfst. Dan kan je het plan wijzigen. Ook kijk je altijd naar de groenbemesters die daarin helpen de bodem te herstellen.” Een vroegere oogst gevolgd door een bodemkwaliteit verbeterende groenbemester is dan een mogelijke keuze. Olijve denkt aan gewassen die met diepe beworteling bijdragen aan het onttrekken van vocht en opbouw van structuur. Granen en rietzwenkgras zijn voorbeelden van bodemherstellende teelten in dat kader.

„Eerst moet het water wegzakken, dan pas kun je aan andere dingen gaan denken.“

Vanwege extra uitspoeling op zand is een gedeelde N-gift raadzaam

Hoe reageert het bodemleven op zo'n zwaar jaar?

Petra Rijkens van het onderzoeks- en adviesorganisatie HLB krijgt regelmatig vragen over wat de natte herfst met gunstig en ongunstig bodemleven doet. De hoge waterverzadiging, die soms lijkt op natuurlijke inundatie, heeft volgens haar helaas weinig effect op probleemaaltjes. „Die zijn vanaf de herfst door de lagere bodemtemperaturen meestal in rust. Het zijn bovendien waterdiertjes. Insecten kunnen over het algemeen niet zo goed tegen veel water, maar het verschilt per soort hoeveel last ze ervan hebben. De wortelvlieg

heeft er waarschijnlijk meer last van dan de emelt”. Sommige insecten passen zich aan, als de natuur een nat jaar geeft. Rijkens noemt de langpootmug, die dan meer eitjes gaat leggen, waardoor de last daarvan niet minder wordt. Over het algemeen zullen de omstandigheden in het najaar door de klimaatverandering warmer zijn. Rijkens verwacht dan ook dat die ontwikkeling aanpassingen van de telers zal vereisen, ook als het plaaginsecten en bodemgebonden ziekten betreft.

Welke invloed kun je verwachten van het weer in 2024 voor herstel van bodemkwaliteit?

Een droge periode zal volgens Rijkens, Olijve, De Bruijkere en Van Balen welkom zijn bij herstel van structuur. Op kleigronden ook voor de diepere structuur. Bij uitblijven van echte winters, kunnen droge periodes in de zomer bijdragen aan structuurherstel. Geduld hebben in het voorjaar, goede keuzes in bewerkingen, gewassen en groenbemesters en een beetje meer geluk met het weer, helpen de bodem vooruit na herfst 2023.

Als dit seizoen een voorbeeld is van wat we vaker gaan meemaken bij klimaatverandering, hoe kun je als teler dan beter voorbereid zijn?

„Weer en klimaat zijn ons als telers altijd de baas”, zegt Rijkens. „Het is dus topsport om je moment te pakken. In zo’n jaar is dat altijd ingewikkeld”. Olijve, De Bruijkere en Elzes sluiten zich aan bij Rijkens. Ze zien dat vooruitdenken goed is, maar dat het ongelooflijk moeilijk is alles optimaal te hebben, en onmogelijk om de omstandigheden over het seizoen te voorspellen. Van Balen verwacht dat de klimaatverandering de winters als in 2023-2024 normaler gaat maken en de zomers nog warmer en met droge periodes. Tijdig van het land zijn, wordt dan nog belangrijker. „Ga je je bedrijf inrichten op risicomanagement? Of neem je voor een deel van je teelten wel het risico en hoop je dat met de prijs goed te maken? Je moet goed nadenken welke risico’s je durft te nemen. Je kunt ook nadenken over je mechanisatie: misschien is overcapaciteit voor de oogst een oplossing. Dan ben je slagvaardiger, als je minder tijd hebt. Het hele plaatje heb je als je weet wat van invloed is op je kostprijs. Je kan het aandurven een klein stukje te laten staan voor latere oogst. Als dat te veel is, weet je na dit jaar dat het spaak kan lopen”.

Tekst: Jorg Tönjes

Beeld: Ellen Meinen, Susan Rexwinkel